fostu neprevediuta. Se pleci curendu, de inca-ti iubesci viéti'a si fiii!

O liniste cá din mormentu ocupá spiritele loru, si nime nu putea se dîca vre unu cuventu. Momentulu acestu tristu a infrantu anim'a loru, si numai lacremile fèrbinti aretá durerile ei. —

Vod'a 'si imbratîsià pruncii, si-i sarutà; si peurma remase cá o statua muta, razimatu pe bratiulu Elenei, muierei sale. —

Opresce-ti lacremele, scump'a mea! Ddieu inca nu nea parasitu, ori câtu de multi se fia inimicii nostri; lovirea acést'a e momentana, — nu, nu lasa Ddieu dureri dupa ea, si desperare lunga.

Grozea sarutà manile princesei, si mengaiandu-o, se adresà si catra Raresiu. — Celu ce a purtatu resbóie glorióse cu acestu poporu bravu — 'i dîse, nu póte se fia urîtu de elu din anima. Acestu poporu inca va fi alu vostru, si elu te vá innaltiá de nou pe tronulu celu maretiu alu Moldaviei.

— Se fii profetu vorbeloru tale! — grai princes'a catra Vornicu, si strîngundu-i mana se 'ndepartà.

Anim'a hatmanului erá asiá de slabità, încâtu nu avea cuvinte la despartirea lui de Rucsandr'a.

— Se nu me seuiti! 'i grai, si sarutà man'a amoresei sale. —

O stringere tandra de mana erá promisiunea Rucsandrei, ca nu-lu và seuitá. Inca pana acum acést'a nu o observase dela amores'a sa. —

Princes'a 'si puse pruncii pe o carutia cu patru cai, cá leii cei mai furiosi. — Inca o sarutare cu voda, — si surugiulu pocnindu cu sbiciulu, plecà, urmatu de câtiva plaiesu pe alesu. — Àsâtu 'i erá asiguranti'a in contr'a atâtoru mii de inimici. —

Ea a plecatu, plecatu catra Carpati, se-i tréca, de ar puté, cá vulturulu celu ce innóta prin nuori. —

Vod'a rentórse in salonu. — Ochii amiciloru lui erá îmflati de plansu.

— Ce? si pe voi ve dóre cá si pe mine? li dîse Raresiu, si greu de necasu, se puse se odihnéscа pe scaunu.

— Asiá; asiá — continuà domnitoriulu,— pe mine me parasira toti! Si nu mai amu cu credintia sincera catra mine, de câtu pre voi! Ddieu va alege, de am meritatu ur'a publica, — si de eu sum vin'a, fia-mi resplat'a drépta. Cunosciinti'a sufletului meu e curata; de am facutu cuivá reu, — am facutu inimiciloru Moldaviei iéra nu patriotiloru mei!

Barbovschi! dîse Raresiu, — de 'mi remani inca cu credintia, dorulu teu se va implini.

— Dorulu meu?

— Rucsandr'a va fi a ta, esplicà tat'a.

— A mea! eschiamà hatmanulu cu zîmbetu de bucuria,- si prin o inchinatiune 'si esprimà multiamirea. —

— Nici tîe-ti voíu remané detoriu, amate Grozea! de nu cá domnitoriu, — cá amicu.

— Datorintiele mele catra tiéra si tronu me léga de Mari'a ta! respunse vorniculu.

Ei se despartîra, — turcii se apropiara. —

La cateva dîle Raresiu chiamà pe acei doi credintiosi la sîne.

— Eu plecu de locu — la graì; — voi se-mi urmati calari in vestmentu de venatu cu vre o cativa plaiési, cá trecerea mea pe stradele Suceavei se nu fia suspiciósa. In padure me voiu face perdutu, si voi se sciti, ca am plecatu catra Ardélu, cá se aflu pe dómn'a mea. —

Amicii primira propunerea, si esira, cá se se pregatésca de venatu.

Raresiu demanda, si tóte 'i stau gat'a.

— Acésta scrisóre se se dee in mana lui Simeon parcalabulu, — dîse voda; — se faca ce i-am demandatu.

Argatulu primì scrisorea si plecà. — Acéea erá o imputerire asupra cetatii Suceavei. Simeonu erá unulu din aceia, in care mai avea câtuva incredere. —

Hatmanulu si vorniculu venira insotîti de siese plaièsi gigantici, si asteptá in curte.

Raresiu incalecà pe unu armigu. Nitia! strigà èlu — se ai grige de palatiu si de avutiele mele!

Nóue calari gatati de venatu esira din curtea principelui, si in pasi rari trecea pe stradele Suceavei. —

La cas'a unui boieriu, carele cautá cu urîtiune dupa densii, se deschise o ferèstra. Misieiloru! inca aveti timpu

de venatu, de v'-ati vená viéti'a! murmurà o bóce intunecósa.

Numai hatmanulu, carele mergea de catra feréstra, intielese batujocur'a; dar o retacù, cá se nu mai supere pre principe; inse cautandu ageru, cá se cunósca feréstr'a, cugetà in sine: Inca ne vomu mai intelní!

Incetu, incetu ajunsera in padurea pe délulu mai deaprópe catra apusu. —

Vre o câteva pocniture de pusce, si Raresiu clatindu din capu, cá si candu li-ar dîce: sanetate buna! se desparti, si disparù dintra ai sei.

Unu cerbu cornuratu li esî in cale; dar' sermanulu animalu, cum audî pusicatur'a, cesi aruncà glontiulu pe lenga córnele lui, o tulì la fuga, sarindu peste stencele de catra nordu. —

Pasiunea, ce a cuprinsu pe venatori, pentru cá se dobóre cerbulu, i-a insielatu, de alergara cale mai de doue óre dupa elu; dar' dupace perì cerbulu din naintea ochiloru loru, se asiediara se-si odihnésca caii. —

— Voda nu e cu noi! observà unu plaiesiu — elu a retacitu!

— Elu cunósce calea acést'a, — respunse hatmanulu — trebuia se ajunga acusi.

— Se mergemu se-lu cautamu, — se nu dee cumva de reu singuru prin codru, — pretinse altu plaiesiu.

— Se mergemu se cautamu pe domnitoriulu nostru! strigara plaiesii deodata, si sarira in momentu dela foculu, ce-lu facusera, cá se incalece de locu.

Grozea suspinà si admirà credinti'a sincera a plaiesiloru catru domnitoriu, — si pentru cá se nu apara de sciuta retacirea lui Raresiu, se invoira cu totii se plece pe urm'a lui.

Indesiertu 'lu cautara! Sér'a e aprope, si Raresiu nu se mai vede!

Sermanii plaiesi renturnara a casa cu animele triste, menguindu - se cu speranti'a, ca - lu voru aflá in palatiu, pecum 'i asigurá hatmanulu.

Indesiertu! sermanii credintiosii se vediura insielati, candu ajunsera in cetate.

Acést'a nu putea se remana secretu. — Conjuratorii facura pregatiri pompóse pentru primirea lui Sulimanu, si cativa dintra boieri esira in calea óstei turcesci. —

VII.

„Ei nu vreu mai putienu, decâtu capulu meu."

Si Petru Raresiu caletoriá sînguru prin paduri. — Acusi suiá pe munti, acusi coboriá la vale. Armigulu negru, ce 'lu purtá, aruncá spumele pe peptulu seu, si iutiél'a lui storcea sudóre, si a umedîtu covorulu de sub siéua.

Principele grabiá cá ventulu, umbr'a calului se intrecea cu fug'a lui, candu se asverliá innainte, candu remanea indereptu.

Asiá! singuru sum iéra, totu singuru! meditá cu intristare. — Ce placere e a conduce o armata; dar' acum a me mantuí, cá celu ce a ucisu pe tatalu seu! ha, ha, ha, dór'a acést'a-mi e dat'a.

Si candu 'sí depuse caciul'a, cá se-si mai stérga sudórea de pe frunte sub arsîti'a sórelui din Septembre, vediù, ca in coltiulu padurei se desfacu nesce drumuri.

Plecà, — acusi pe unulu, acusi pe altulu, si nu sciá, in cotro se apuce.

Ce va dá Ddieu! vom merge pe drumulu acest'a; cugetà in sine. Impintenà inca odata calulu, si la o alergatura zarì din departe o monastire pe culmea unui délu.

Acum'a me pricepu, acést'a e monastirea Bistritiei. Acolo voiu odihní, dóra calugerii nu sciu necasulu meu. — Ba potu sci — se reflectà insusi — ei suntu masînele iadului! Si cá si candu ar fi vrutu se-si retraga cuventulu, strigà cu bóce sunatóre: Dómne iérta-me!

Acésta eschiamare — 'i parea, — ca a pututu imblandî pe calugeri, macaru se-i fia si inimici cá si Anastasiu, si incepù a suí incetu pe munte catra monastire. —

Sórele scapetá catra apusu, si pe verfurile bradîloru siuierá unu zefiru recorosu. Aerulu erá asiá de delicatu la munte, incâtu 'i parea, ca-i da sanetate dupa atât'a truda.

Unu stajeriu vechiu cá unu cedru, si cá la treisute de pasi de pórt'a monastirei, 'lu indemnà cá se odihnésca subt umbr'a lui. La o crénga, ce crescuse din trunchiu, 'si legà armigulu; ; iéra elu proptindu-si cotulu de siéua, se razimà, si aruncandu-si ochii preste monastire, meditá asupr'a vietiei calugeriloru. —

Fericiti sunteti voi, viéti'a vóstra n'are necasuri, — voi n'aveti se perdeti tronu si domnia, se temeti chiaru viéti'a!

Calulu, resuflandu de vreo câteva ori, incepù a rumegá la frundi'a de pe crénga, la carea erá legatu, càci voda nu avuse timpu, se-lu pasca macaru unu minutu. —

Voda scóse atunci unu cutîtu, si incepù a ciopli o tabla pe stajeriu, si a scrie: „12. Septembre 1538.“

Panace Raresiu erá ocupatu cu taierea aceloru slove, unu calugeru venì la densulu. si cugetandu-lu de unu caletoriu strainu, l'a invitatu in monastire cá se-lu ospeteze.

— Se vini, se vini cocóne! noi avemu datina a imbiá pe toti caletorii la odihna si mancare. De ai voia, poti remané si trei dîle.

Multiumescu! respunse caletoriulu, eu grabescu, si atunci se ocupà cu slovele mai departe.

Calugerulu vediendu cioplitur'a in arbure, se apropià, si cautandu cu curiositate, intrebà: ce semne sunt acele?

— Ací scriu numele meu! principele rîse antai'aóra, dupa câteva dîle. —

— Numele Dtale, cocóne?

— Asi'a e, — de aducere aminte, ca am caletoritu pe aici. —

— Si cum te chiama cocóne? intrebà calugerulu, carele nu sciá, ce intielesu au semnele acele?

— Cu acést'a ti remanu datoriu! —

Calugerulu se mahní, si aruncà o cautatura de despectare asupr'a caletoriului. Acést'a sîlì pe Raresiu, se mai rîda.

— Esti dóra boieriu din Suceav'a?

— Sum boieriu din Suceava!

— Petreci dóra vite la Ardélu?

— Petrecu vite la Ardélu. — Si Raresiu cu tóta flegma continuà sculptur'a inscriptiunei sale. —

Hm! ca tare e de capu — cugetà calugerulu. —

Apoi — 'i dîse: cale buna! si se 'ntórse la monastire.

Armigulu incepù a rinchezá si a dá din pició́re, pareca erá nelinistitu se mai astepte.

— Tovarasie! dîse voda, — mai odihnesce, càci acusi, acusi vei avé se mai treci munti.

Totusi buna è o monastire in drumu pentru calctorii, carii au lipsa de ea. Sermanulu calugeru, 'si aretase anima buna catra mine, si eu nici 'lu bagai in sé́ma. Astfeliu se mustrá Raresiu pe sine, si-lu cuprinse unu simtiu de parere de reu. —

Armigulu incepù si mai tare a rinchezá si a sverlí, — si eculu resuná in altu munte.

— Ce-i astadi pre tine, Tovarasie! intrebà vod'a, si calulu, cá si candu ar fi priceputu numirea cea amicabila, 'si inchinà capulu, si peurma cautà ageru catra monastire, cá si candu ar fi vrutu se dîca; En cauta in susu, nu vedi, ce e imprejurulu teu!?

Voda, netedîndu-lu, din intemplare, 'si aruncà ochii catra monastire, — si ce vediù?

Nesce calareti necunoscuti grabià cu armele scó́se catra densulu, cá furiele, cá si candu ar fi vrutu se-lu mance de viu. Unu roiu de pretutindenea 'lu incungiurá, voindu se-lu prinda.

Raresiu pricepea perichiulu, si incalecà in momentu! Pornì, si alergà cá saget'a, ce cade din arcu. Câtev'a pusce

se descarcara, dar' tunetur'a loru — parea lui Raresiu — ca e destulu de departe, pentru cá se póta scapá.

— In tiér'a mea! in tiér'a mea — strigà principele cu unu tonu tristu — atati'a inimici. Anastasie!, si Petrasca! de va vre Ddieu, ne vomu mai intelní. — Ei nu vreu dara mai putienu — cugetà in sine, — decâtu capulu meu!

Si dupa o alergatura de jumetate de óra, intrandu in alti munti, cautà innapòi, se véda, de 'lu mai urmeca persecutorii?

Nu se vedea nime, — nici sunetu de caleriti se audiá. Codrulu erá in tacere, abiá mai fluerá câte unu grangure, seú croncaniá vulturii. —

Lumin'a sórelui erá palida, si numai la apusu se mai vedea o rosiétia amena pe ceriu; iéra muntii aruncandu umbr'a loru peste vai, adusera sér'a mai curendu in paduri. —

— Dóra inimicii nu suntu buhe, liliaci, séu strigóie, cá se me alunge si nóptea! — cugetà vod'a, si atunci descalecà, — si apucandu armigulu de freu, 'lu pascea incetu pe laturea unei poiene. — Ascultá in tóte partile, cá se auda, de se simte vre unu caletoriu? Armigulu pascea in pace, si acést'a i erá unu semnu, cá nu-lu persecuta nime!

— Nu póte se fia unu necasu mai mare in lume de catu alu meu! Suspinamu, candu eu milaiamu pe cersitori, si li dîceamu: nenorociti! unde suntu ei acum, cá se schimbu sórtea cu ei?! Fericitii! nu au téma de conjuratori, de turci si de tatari, si de calugeri!

Si observandu, ca calulu s'a saturatu, 'lu legà lenga unu arbore si sub crengele lui tufóse, si scotiendu ceva din

o tasiuia, incepù si elu a mancá. — Sė mancu adi unu picu, si se remana si pe mane, poimane calotori'a 'mi póte fi lunga!

'Si stemperà fómea, si trentindu-se la pamentu, adormì. O sudóre se strecurá pe fruntea lui lata, ce incepea a se increti; parea ca e o roua cà pe ierb'a, pe carea jacea. — La suflarea ventului linu si cam recorosu, tremurá perulu lui incanuntitu, intocma cá frundiele codrului. Mustetiele lui cele mai negre decâtu peru-i, se impreuná cu barb'a-i mica, ce abia de vre o cateva septemani si-o lasase se cresca, cá se apara negrigitu intocm'a cá sórtea sa. —

Acusi, acusi se stramutá pe alta lature, dar' fara cá se se destepte. E tare pamentulu, si trupulu lui nededatu la asiá truda si ostenéla. —

Unu repausu lungu demustrà linistea sufletului lui. — Acest'a erá preocupatu cu visuri placute. —

Asiá! se aibe placere barem adurmitu, — destule necasuri simte anim'a lui, candu e desteptu!

VIII.

Amicii lui Raresiu suntu descuragiati!

Dupa ce fugì Raresiu din Suceav'a, tiér'a remase data siesi si sortii sale. —

Vorniculu si hatmanulu se siliá, cá se tiena óstea pe pace, — si nu cutezara a se dá pe fétia de aperatorii tronului pentru Raresiu. Conjuratorii capetara cu atat'a mai mare curagiu.

Turcii trecusera deja Dunarea pe la capetulu lui Augustu, si partea de josu a Moldoviei erá ocupata de turci si hanulu tatariloru. Acuma fura innaintati catra Suceav'a, pradandu fara de mila, rapindu fara crutiare. —

Acestea infiorara chiaru si pe inimicii lui Raresiu, si nu cutezara nici ei se pasiésca pe fétia in favórea óspetiloru tierei, cà se nu merite la timpulu seu furi'a poporului moldovénu, carele la asiá intemplare si vediendu, ca nu lu apera nime, erá leganatu intra credinti'a catra Raresiu si intrigele conjuratiloru. —

Boierii si episcopii tierei, temendu-se de Sulimanu, se strinsera la Radoutiu, si se sfatuira ce se faca?

— Vomu inchiná iéra tiér'a, cà se fimu pe pace! respunse Anastasiu.

— Vomu cere altu domnitoriu, pe cine va vré Sultanulu, cá se-i castigamu gratí'a! adause Trotusianu. —

Anastasiu sciá, pentru cine a lucratu elu cu câtiva din boieri, dar inca nu aflá venitu momentulu, cá se spuna in publicu de numele lui Stefanu, ne fiindu convinsu despre gratí'a, ce o are acest'a la Sulimanu.

Altumintre unii din boieri, temendu-se, ca imperatulu nu-si va intórce mil'a catra ei, erá gat'á, cá se parasésca tié'ra, si se fuga si ei la Ardélu, sub pretestu ca suntu credintiosii lui Raresiu, — deórece nu avea incrédere unulu in altulu. —

— Se ceremu altu domnitoriu din gratí'a Sultanului! pretinse Simeon, pe carele Raresiu 'lu puse ingrigitoriu peste Suceav'a in ór'a, candu plecase. —

Acést'a se primí de voi'a boieriloru, carii alesera de solu pe Trifon Ciolpanu, pentru ca erá dedatu in solia, si 'lu tramisera la imperatulu turcescu, carele 'si redicase castrele impréjurulu Suceavei! —

Solulu ajungendu la Suceava, aflà pe Sulimanu aci, — si graì majestatii sale in numele adunarii din Radeutiu, carea dechiarà supunerea, si rugà pentru altu domnitoriu din gratí'a Sultanului.

Imperatulu se aretà mai bunu si blandu, decâtu erá sperant'a séu temerea, si tramise pe Ciolpanu indereptu la Radentiu cu o suita mare, cá se chiame pe boieri, asigurandu-le viéti'a si pacea.

Boierii cautá incremeniti unii la altii, candu audira, ca Sulimanu 'i poftesce la Suceav'a. Suit'a de inarmati,

parĕa ca le sioptesce, ca de nu voru merge de buna voia, voru fi purtati cu puterea. — O infiorare si indoéla mare preocupá resolvarea loru.

— Se mergemu! nici cugetu de perichiu, — 'i imbarbatà Anastasiu, carele din partea sa erá siguru ca nu-si perde capulu, pentru ca Stefanu si Jeremie patriarculu asigurasera pe Sultanulu despre credinti'a lui. —

Dupa o traganare, ce li-o casiunara meditatiunile diferite, cá nu cumva se o patiésca, cum o patîra alti boieri cu Sultanii trecuti, — plecara, si ingrigiti ajunsera la Suceav'a.

Sultanulu esperiandu, ca tiér'a in tóte partile e pe pace, 'si innecase furi'a, cu carea a intratu in Moldavi'a. —

Boierii intrandu la densulu, incortelatu in palatiulu lui Raresiu, se aruncara pe genunchi la piciórele lui, si elu inganfatu de atât'a glorificare din partea umilitîloru, cautá bucurosu, vediendu pe crestini teraiti la piciórele credintiosului lui Muhamedu. Alah!, a ta e imperati'a! strigà catra ceru, si atunci demaudà, ca se se scóle boierii.

Desi dupa legea musulmana — continuà Sultanulu — toti ati fi vinovati mortii pentru faptele vóstre, totusi ve dau inca o proba a milei mele, si ve daruiescu viéti'a, si libertatea!

— Se viedie Sultanulu, mila cerului! strigara boierii.

— Voi sciti! si trebuia se sciti de averile lui Raresiu, — se mi le cautati, si se mi le dati! pretinse imperatulu turcescu. —

Simeon parcalabulu aretà atunci pe Nitia Vechia, unu credintiosu din palatiu, si spuse, ca acest'a scia despre tóte.

Defterdarulu cu ianicerii capetà insarcinarea, cá se caute avutiele. . Elu aflà vistieri'a lui Raresiu, bani multi, cruci si icóne cu petri scumpe, si coróne de auru, si tóte se inmanuara Sultanului lacomu.

— Mil'a mea e preste voi — repetì Sultanulu — si numai umilinti'a vi-a scapatu viéti'a. Eu ve voiu pune domnitoriu nou! —

Aceste vorbe li dedea se pricépa, ca de voru fi in contra, voru fi si perduti. —

La Constantinopoiu se tienea unu Stefanu, frate de pe mama cu Petru Raresiu, si pecum se sciá, fetiorulu de pe gardu alu lui Bogdanu voda de mainainte, si acel'a parasindu Suceav'a, a intratu in servitiulu Sultanului. — Lingusîrea si intrigele i-a castigatu grati'a Sultanului, — si Stefanu se aflá de fétia intra Basii turcesci. —

— Acest'a va fi domnulu Moldaviei! graì Sultanulu, si aretà cu degetulu pe Stefanu — eu poftescu, eu vreu!

— Se traiésca Sultanulu! — strigara boierii; iéra Stefanu pasindu dintra Basii turcecsi, si sarutandu papuculu Sultanului, 'i multiemì. Pe urma intorcendu-se catra boieri, 'i strinse pe rendu de mana, si le graì: Voiu fi bunu catra ai mei!

Se traiésca Stefanu voda! strigara boierii. —

Doi insi, carii stetea de-a steng'a, erá surprinsi, si pareca recira la anima, audîndu de numele principelui nou. —

Tu Mihule! si Trotusiane! asia de rece 'mi dati mana graì Stefanu, ajungendu la acei doi.

Ei se scusara, si golfedîra, — si parea cà vreu se ascunda mani'a din anim'a loru; dar' zîmbira influintiati

de o sila morala, cá se arete multiamirea loru cu domnitoriulu nou. —

Eu voiu fi amicu celoru sinceri, si tata celoru buni! dîse Stefanu, dandu se intieléga cei doi, ca voru patî reu, de voru fi in contr'a lui. Inse ei cu multu mai intielepti suntu, decâtu se se arunce in focu.

Sultanulu la vre o cateva dîle se preparà de renturnare la Tiarigradu. — Scrise hanului tatariloru, carii taberá pe la margini, si asteptá numai demandarea imperatului, cá se pornésca catra casa. Predede in posesiunea lui Stefanu totu, ce ocupase, si eliberà pe tieranii prinsi. —

Petrasc'a se vedea a fi lucéferulu celu nou alu tierei, si amicii lui, carii 'lu ajutara pentru Stefanu, erá eroii dîlei si intieleptii lumei. —

Barbovschi si Grozea, carii de si nu erá osenditi de Stefanu, dar' cadiuti din gratîa, se retrasera de pe terenulu politicu, cá cum se retrage paserea si se ascunde in tempestate. —

Imperatulu turcescu plecà din Suceava, si domnitoriulu nou l'a petrecutu pana la Dunare. — In câteva dîle Stefanu s'a rentorsu a casa. —

Tier'a erá pe pace, — amicii lui Raresiu descuragiati; dar' alegerea lui Stefanu erá neprecalculata si pentru alti boieri, de si nu erá tocma sinceri catra Raresiu.

Mihulu si Trotusianu in scurtu timpu capetara influintia la Stefanu, si acest'a, cugetandu ca-i impaca, pe acel'a 'lu facù hatmanu, iéra pre acest'a logofetu. —

Principele nou inca nu se simtiá siguru cu tronulu, pana ce sciá pe Raresiu la amiculu seu Ionu regele, iéra pe acest'a inarmatu la marginea Moldaviei. Stefanu se planse la Sultanulu si pretinse, cá se-i castige pe Raresiu, si se i-lu predea.

De alta parte Anastasiu, care ajunse Mitropolitu, nu erá inca indestulatu cu pedéps'a cea nedrépta, ce cadiuse asupr'a sortii lui Raresiu, ca-si perdù tronulu si tiér'a; ci anim'a lui negrita de atâte pecate cerea inca o resbunare mai grozava asupr'a detronatului.

Erá cá la medilioculu lui Septembre. — Nuorii inveli'a lun'a si aruncá o umbra gigantica, ce negriá muntii in nópte.

Unu calariu spioná pe stradele Suceavei, se véda de mai este cineva sculatu? Totulu erá in tacere, numai la o ospetaria se audiá unu cantecu voinicescu resunandu de unu coru numerosu. Nesce ostasi moldoveni 'si petrecea, bendu lenga vinu rosiu. — Calariulu trecù pe acolo, grabindu catra curtea mitropolitului. —

Anastasiu se preamblá printr' unu ambitu intunecosu, si asteptá in cugete, pana ce tóta curtea s' a fostu asiediatu se dórma. —

— Tropotitur'a calului se aude, elu vine! cugetà mitropolitulu, si atunci se scoborì pe trepte, cá se intimpine pe óspetele seu.

— Tu esti Simeóne?

— Eu sum parinte! respunse parcalabulu Suceavei. —

Si atunci apucandu-lu mitropolitulu de subsuóra 'lu trase catra sine pasîndu pe degete, si intrara incetu din

intunerecu intr' o chilia, unde ardea inca unu stertiu, care numai din candu in candu aruncá o lumina mai flacaratóre.

— Odihnesce Simeóne! — si se pusera amendoi pe o sofa de catifea rosîa. — Capetat'ai faima despre calea lui Raresiu? ce-ti respundu calugerii?

— Atât'a, ca Raresiu a trecutu pe la Bistriti'a — dîse parcalabulu; — inse calulu lui celu bunu l'a scapatu de sulitiele tramisîloru nostri.

— Raresiu ni este inca, ori unde s'ar aflá, — in cale; viéti'a lui e perichiu pentru noi si tronulu lui Stefanu; elu inca póte rentórce cu ajutoriu strainu, Zapolya pana acum'a 'i este amicu, cu lesii legà pace, cu Ferdinandu inca nu traiesce reu, dela Radu iéra póte sperá multu, — si macaru numai trei dîle se mai fia domnulu Moldaviei, dar' . . . .

— Dar' 'si vá resbuná asupr'a nóstra, in adeveru! intrerupse Simeon. — Trebuia prinsu si legatu si adusu la Stefanu; — câci si elu se teme de Raresiu, — si atunci vomu fi in gratî'a domnitoriului.

— Macaru numai capulu lui Raresiu se-lu véda Stefanu, — observà parintele, — si e destulu. — Nesce voinici cu credintia catra noi, si ori unde e pe man'a nóstra.

— Eu sciu doi voinici, graì Simeonu: unu grecu si unu arménu, cari altumintre fura miluiti de Raresiu, dar' pentru nendestularea loru 'i remasera inimici neimpacati.

Parcalabulu atunci 'si dá perulu celu lungu dupa urechie, si 'si sucia mustetiele rosii; cutîtulu, ce-i erá la

breu, se misicá adeseori de o mana necurata, cá si candu ar' stá gat'a spre junghierea unei viptime.—

— Platiti bine, si ei voru face — observà santulu parinte;—si scotiendu o punga cu galbeni, o preda lui Simeon. Dâ-le bani de cale, cá se plece pana voru dá de Raresiu, — si de i voru aduce capulu, Stefanu 'i và remunerá cá si domnitoriu. Ah! ce placere i-am face atunci! si parintele 'si netediá barb'a cea rara, pentru ca erá cam spenu, si stranutandu 'si stergea nasulu celu mare grecescu.

— Se fia de bine! graì Simeon; planulu nostru va reesî, presantî'a ta ai stranutatu!

Atunci parculabulu se sculà se plece, si candu erá se puna man'a pe brav'a usiei, parintele 'lu mai intrebà: Dar' amicii lui Raresiu nu-si aréta dintii?

— Nu are nime curagiu, càci se temu de gâde. Altumintre Barbovschi nu e mai multu hatmanu, si n' are nici o influintia. Vai, se nu cademu cumva pe man'a lui, càci amu patî-o cá lesii.

— Se aiba o sórte cu Raresiu; usioru o potu suferí doi amici sinceri! graì parintele intr'unu tònu ironicu.—

— Me voiu ingrigi.—

Simeonu deschidiendu usi'a, pasî incetu pe degete, si incalecà.

Calariulu se facù nevediutu!

IX.

Raresiu 'si schimba vestmintile.

Petru Raresiu se desteptase de recél'a in reversatulu dioriloru.

In momentulu desteptarei se sparià, unde se aflà, si mai d'antâiu 'si aruncase ochii se veda, de e inca armigulu cu elu?

Mai tare sum truditu de somnu, decâtu re'ntramatu de puteri, — nu sum in palatiulu, ce-mi dedea tóta comotiunea, nu mai amu servitori, cá se faca tóte, ce le cugetu, — meditá vod'a.

Pe urma se scoborî de vre o cativ'a pasi, la unu rîurelu limpede, ce curgea printre munti, si dupa ce 'si spelase féti'a si manele, se intórse catra sórele, ce se înnaltiá la spatele unui munte, peste care trecuse, si 'si rostì indatinat'a sa rugatiune de dèmanétia. —

Atât'a 'i erá dèstulu, cá se nu despere in dîu'a aceea. Credinti'a lui in Ddieu erá nemisicata cá o stenca, ce-si

redicá verfulu seu din muntele de steng'a. Inse asiá cérca Ddieu pe celu ce 'lu iubescc. —

— Aid' tovarasie se plecamu! si deslegandu freulu armigului, 'lu duse la rîu cá se 'lu adape, si incalecà. — Si s'a dusu, — nu se mai vede nime, nici se aude strépetu de omu; vulturii numai mai esiá dintra stence, si mai sburá asupra calii, pe carea mergea Raresiu. —

Lungu drumu, si fara povatie; — cugetà principele. Iumetate de dî, si inca n'am datu de cale calcata de ómeni. Selbateciele aceste insufla infiorare si celui mai curagiosu, lacasiuri pentru lupi, ursi si alte animale rapitóre.

Trei dîle caletoresce, totu asemene necasu, frica, truda, fóme si gróza! Nu avea alta orientare, decatu resaritulu si apusulu sórelui, si nu sciá mai multu despre calea sa, decâtu cá trebuea se tiena catra apusu.

Strimtorile de munti erá labirintu, in care retacise, si nu mai putea esî. Nu-i cale de caleretiu, nu-i cale de picióro. —

— De m'asiu intelni baremu cu unu voinicu de codru, carele fuge de gróz'a plaiesiloru — cugetà Raresiu — cá se me póta purtá pentru daruri mari. Nu se póte mai departe, séu trebuia se me perdu, — — séu se me intorcu, si se me predau pe man'a inimiciloru!

Si atunci descalecà si cautà in tóte partile, de vá aflá vra o cale. — Nu-i cale!

— Eu trebuia oricumu se strabatu peste Carpati, se 'mi aflu bareni famili'a, déca mi-am perdutu tiér'a!

Si atunci descarcà de pe armigu, ce putea duce cu sine, si dedù calea tovarasiului seu.

— Du-te, fi liberu — 'i graì. — Mi-ai servitu destulu, nu te mai potu intrebuintiá; de-ti mai place o asiá viétia noua, se fi dar' mai norocosu. — Si tu esti cá soldatulu, pana 'i póte luá domnitoriulu vre unu folosu, 'lu tiene, pe urma 'lu lasa sortii, 'lu face cersitoriulu tierei, pentru carea a vulneratu in resbóie!

Lacrime curgea pe féti'a'i palida, — se 'lu fia vediutu lesii si secuii, nu putea se créda, ca Raresiu are asiá anima blanda. Si atunci plecà singuru în cotro 'lu ducea ochii catra apusu.

Armigulu se luà dupa elu, si 'lu petrecea in pasiu, elu pare ca simtiá, ca domnulù seu vre se 'lu parasésca, dar' elu nu se indepartá de Raresiu.

Tovarasiu credintiosu! eschiamá principele, recautandu, si vediendu ca armigulu 'lu urmeca. — Mai poti strabate si tu prin crengele acestei paduri selbatece, si desc? — si tacendu trecù mai departe.

Putienu numai, si uitandu-se principele nenorocosu indereptu, nu mai vediù pe tovarasiulu seu.

— Vedi? câtu sum cu de necredintiosu catrà tine! — cugetà; — si cugetulu lui pareca sburá cá unu electru pe aerulu curatu catra armigulu sou, câtu indata 'lu audî rinchezandu tristu, de unu spatiu destulu de indepartatu. —

— Remani! remani! strigà principele, si pornì mai cu iutiéla.

Trei dîle, mai caletoresce totu singuru peste muntii Carpatiloru. — Ddieu numai scie durerile animei lui. Numai aeru si apa avea destula, — si candu odihnia, mai spargea la alune, cá se le consume stomaculu celu golu. — Erá mai ostenitu, decatu in resboiele crunte.

O bóta, ce si-o taiase in codru, 'i erá razimulu de 'si mai proptiá slabitiunea, — si standu afundu in meditatiuni triste despre sórtea sa, audiá murmurulu unui riu din apropiere. — Unu cugetu, si credea ca e scapatu, si speranti'a cea mai dulce 'lu indemnà catra murmuru, se cerce de nu e iéra insielatu?

— Se mergu pe tiermulu riului, pana unde me va duce! cugetà in sine.

Riulu curgea spre tiér'a secuésca in Ardélu, nu de parte de pasulu Oituzu. — Atât'a a fostu Raresiu norocosu, ca nu sciá, unde póte se ajunga, càci de va merge intra secui, nu va dá de bine.

— Inca numai o septemana,— dîse Raresiu — si unu cuventu alu meu se mesurá cu o óste; si adi nu e nime asiá de micu cá si mine. —

Mergendu spre rîu josu, vediù nesce ómeni la tiermure, tragendu o mreja cu pesci din apa. Elu se bucurà, dar' in momentu se si cutremurà temendu-se, cá nu cumva se fia cumperati dè conjuratorii lui.

— Norocu bunu fratîloru! li strigà inca din departe.

Pescarii nu observara pe salutatoriu.

— Norocu bunu! dîse principele adouór'a, si pescarii multiamindu-i, aretara o fétia vesela si fara suspiciu catra caletoriu.

— Carea e calea catra Ardélu? intrebà Raresiu, si se puse se odihnésca la tiermure.

— In josu, pe rîu in josu, cocóne! graì unulu dintre pescari.

— Voi sunteti inca moldoveni?

— Moldoveni, cocóne! respunse altu pescaru.

— Se me petreceti in Ardélu peste margine, càci ve voiu respleti ostenél'a.

Pescarii erá cu indoéla la insarcinarea acést'a, si nu-i dedura respunsu.

— E dóra in perichiu a trece peste Carpati?

— Ostasîme ungurésca e la granitia, cocóne!

Acestu respunsu erá destulu, cá se mai recésca anim'a principelui. — Elu cugetà maì antâiu la secui!
Dupa ce se mai sfatuira ei catv'a, Raresiu scose siepte dieci de galbeni, si 'i impartî intra pescari, cá o remuneratiune frumósa si platita innainte pentru petrecerea peste Carpati.

Pescarii primira galbenii, si se aflara premultiamiti pentru daru, avendu o ostenéla abia de câteva óre.
— Deci cocóne! se remani peste nópte cu noi, e tardîu, cá inca adi se poti intrá in atare orasiu.

Si dupa multe cugetari Raresiu se resolvá se-i asculte; iéra déca se mai inserà, pescarii 'lu poftira la co-

liba, si acì 'i dedera pesce friptu si pane, cá se ospeteze.

Pescele erá predelicatu; principele avea unu apetitu bunu, si 'i parea, ca inca nici o mancare i-a placutu asia de bine. Pescarii se minuná, câtu manca coconulu, inse nu li parea reu, pentru ca pescele erá bine platitu.

Foculu ardea innaintea colibei, si prindea bine principelui in ventulu noptii recoróse. Elu erá fórte somnurosu, si petrecendu-si in vorbe cu pescarii, a adurmitu fara de voia.

Pescarii se paziá cá se nu-i smintésca somnulu, si aruncara o siuba caldurósa preste elu, — si adormira si ei. —

Nóptea trecù in pace. — Diorile prefaimá revarsarea dîlei.

Cocóne! şcóla-te se plecamu! strigà unu pescariu.

Principele la misicarea lui prin desteptatoriu deschise ochii, si spariosu de visurile ce-i conturbara linistea sufletului, sarì intr' unu minutu pe picióre. —

— Cocóne, se plecamu!

— Se plecamu dara! si atunci pretinse, cá se schimbe cineva hainele cu elu, si acel'a se remana la coliba.

Pareca toti se imbiá, nu cumva — cugetá fia carele — se 'lu prinda plaiesii in numele altuia.

La rentórcere voiu veni pe aci — dîse caletoriulu — si iéra vomu schimbá vestmintele. Chiaru numai secuii se nu me cunósca!

Unulu, carele avea haine mai curate, se desbracà, dar' Raresiu luandu-le pe sine, plecà cu alti trei insi, si numai elu sciá, ca ce mai lasase in pojunariulu vestmentului de venatu. Vre o doue dieci de galbeni, cà se nu se supere pescariulu, de cumva caletoriulu nu se va rentórce se-si schimbe vestmintele.

Ei caletoriá, si se petrecea cu vorbe, si pecandu ajunserea la marginea Ardélului, sórele se innaltiase binisioru.

Din departe se vedea, cum stralucia puscele soldatiloru dela bariera.

— Acolo suntu ungurii, observà unu pescariu; iéra principele cautà cu ingrigire spre ei. —

Amicéti'a mea cu Ionu regele e secreta, si indesiertu me voiu provocá la ea, — cugetà Raresiu — innaintea secuiloru, pentru ca chiaru cu voi'a lui Ionu regele am batutu de atâteori tiér'a secuiésca.

— Nu aveti grige de ei, ei nu ni-oru face nemic'a, — incuragiá caletoriulu pe pescari.

Incetu ajunsera pana la bariera.

— Se stati! cine sunteti? strigà vigili'a militara.

— Pescari! respunse Raresiu; — trecemu dupa nutremiute se negótie pentru familia.

— Vigili'a cautá ageru la ei, si parea ca féti'a unui'a erá pre interesanta, casiunandu atât'a curiositate.

— Puteti trece!

Dara ei tacendu facura pasi innainte, si se scoborîra in Ardélu.

De unii scapaiu — cugetà principele; — si póte cà cadu in curs'a altor'a.

Dómne! domnulu puteriloru, si alu maririloru, nu me lasá pe man'a inimiciloru mei, — la tine este speranti'a si scaparea mea! — se rugá Raresiu.

X.

La veduv'a lui Lazaru.

Sórele incepù a scapetá, si pescarii petrecea pe caletoriu catra unu satu, ce erá asiediatu la pól'a unui munte. De supr'a satului se vedea unu castelu pre minunatu.

— Nu sciti, acui e mosî'a acést'a? intrebà principele.

— A unui secuiu, a lui Franciscu Lazàru, respunse unu pescariu. Acest'a bunu omu erá cu toti. —

— Lazaru! eschiamà Raresiu. Sermanulu — cugetà in sine; elu 'si perdù capulu pentru mine!

Ochii principelui erá tientati spre castelu, si de o durere, ce sântiá anim'a lui, straluci'a de lacreme. — Stefanu Mailatu, inimiculu lui Petru Raresiu, demandà a se taiá capulu lui Lazaru in Reginulu secuiescu, pentru ca erá in amicétia cu principele Moldaviei.

— Lazaru! mi-au fostu bunu amicu, contiuà Raresiu.

— De ti-a fostu amicu, te petrecemu pana in Castelu si te lasamu in grigea lui, — asiá si e preinseratu.

— Elu nu mai viéza! respunse principele, si clatì cu intristare din capu. — Unu cutremuru 'lu cuprinse, parecа vedea pe Mailatu infuriatu innaintea sa. Cá nu cumva se péra, fara cá se scie lumea de elu, povestì pescariloru, cine a fostu Raresiu, — si cumca acel'a e insusi.

O suprindere mare pe féti'a sotiloru lui, — si atât'a umilintia si aderintia.

— Se fie ierti, de cumva te-am vatematu noi cu cuventulu séu fapt'a.! se rugà unu pescariu.

— Voi sunteti, carii v'ati aretatu mai morinimosi catra domnitoriu in órele nefericirei lui. —

Si intra vorbe amicabile ajunsera pana la Castelu.

— Aci vei fi scutitu, si vei puté sci de familia — reflectà unu pescariu; — cauta-ti amiculu, si ti va fi spre ajutoriu.

Innaintea Castelulului frumosu o dómna bruneta si tinera se preamblá in gradinutia cu unu copilu micu dupa ea, culegendu flori, si legandu-le in buchetu. — Erá inca o persóna placuta, — dar' de pe trasurile fetiei ei se cunoscea a fi fostu orecandva grati'a dintre muse, dîn'a muntiloru. — Peru-i peptenatu pe frunte in susu, si legatu cá unu chitusiu la céfa, se acoperiá de o ceaptia rar'a cá mrej'a. — Ochii-i cei negri luciá pe féti'a-i palida, cá si candu acum s'ar fi sculatu din morbulu nascerei. — Ruinele frumsetiei se vedea a fi derimate de durerile animoi sale: —

Pescarii ajunsera la usi'a gradinutiei, carea erá închisa, — si numai pe acolo putea intrá in Castelu. — Indesiertu cercara se o deschida. —

— Ce vreti voi? strigà dam'a cu unu tonu, ce semená a fi resuflarea maniei sale, dar' neaudîndu nici unu respunsu, pasî catra pescari. —

— Se ne lasi in laintru, dómna! respunse unulu.

— Nu se póte, e dejá tardîu, si ómeni straini nu primescu in curtea mea. Me iertati. —

— Ti conduseramu pana ací unu óspe mare, — ararеori avusi acést'a norocire. —

— Sum veduva, si numai mane voiu primí óspeti.

Dam'a cautà curiósa si cu indignare audîndu de óspe mare, vediendu nesce tierani simpli. Mai multu 'i parea cev'a comicu în totu lucru.

— La cas'a unui amicu m'am abatutu; respunse principele. Eu speru, ca muierea lui Lazaru nu va respinge dela pórt'a casei sale cu mania pe Raresiu principele Moldaviei!

— Principele Moldaviei! eschiamà veduv'a, si atunci se rapedî rosîndu la fétia, si deschise usi'a. — Se póte, se credu eu acést'a norocire?

— Nenorocire, dam'a mea! si Raresiu cu sotii sei intrara in gradina.

— Se póte, cá principele se faca astufelu de aventure in caletori'a sa? intrebà veduv'a.

— Se póte, dam'a mea! Nenorocirea si sil'a ce nu aducu cu sine! Atunci candu Sulimanu e in Moldavi'a. —

Dam'a pricepea destulu din aceste cuvinte, si clatindu din capu si suspinandu 'si demustrá condurerea.

— Pasiesce principe innainte! curtea mea va fi asilu pentru domnitoriulu tierei vecine. —

Raresiu incepea a istorisí imprejurarile de acasa, si necasurile caletoriei sale, ajungendu pana in antisiambra.

Servitorii esîra in calei si stá spre dispositiune.

— Deschideti chiliele, si grigiti de óspetii mei! demandà dómn'a casei. —

Se castigà o cina stralucita! óspetii mancara, dar' pescarii nevrendu a intardiá pana manedi, rentornara la lumin'a lunei. — Erà premultiamiti de ospetare, si se bucurara pentru asiediarea principelui.

Intr'o chilia siedea veduv'a cu famili'a-i mica, si ascultá aventurele lui Raresiu, si candu vrea se se desparta la culcare, se audî o tropotitura la pórta; putienu dupa acee'a se simtî, ca intra cineva in castelu.

Unu strainu intrà in chilia. — Elu cautá imprejuru, si nu cunoscea pe celu ce 'lu cautá.

— Tu esti Nitia Vechia? intrebà principele.

Strainulu cunoscù bocea, si aruncandu-se la piciórele domnitoriului seu, — 'i respunse: am plecatu in urm'a ta Dómne, se vedu de mai viedi!

Bucuri'a servului erá nespusa la vederea domnului; dar' cugetandu la sórtea lui Raresiu, incepù a-si sterge ochii plini de roua, — iéra plasulu 'i nedusià graiulu. —

— Scóla-te Servu credintiosu! si-lu redicà principele subsuóra. Siedi pe scaunu, si spune-mi, de unde scii cá sum aici?

— Am datu de unu pescariu imbracatu in hainele Mariei tale, si 'mi spuse calea, pe carea ai plecatu.

— Si cum ai lasatu tiér'a?

— Pe Sulimanu in Succava! Boierii tienura sfatu in Radeutiu, si pe urma inchinandu-se Sultanului, cerura altu domnitoriu. —

— Altu domnitoriu! eschiamà Raresiu, si pareca se lovì cu palm'a pe frunte. Si de este acela inimiculu meu?!

— Stefanu, fratele de mama a Mariei tale! Dóra celu mai mare dusimanu!

— Si unde suntu avutîele mele, pututu-le-ai scutí?

— Simeon parcalabulu a spusu Sultanului, ca suntu date sub ingrigirea mea, si ianicerii me purtara intra sulitie si sparsera tóte prin palatiu, pona le aflara. Eu atunci neavendu ce se mai pazescu, am venitu, cá se pazescu barem pe Raresiu. . . . .

— Destulu, destulu! eschiamà principele necajitu. — Buna faima, Ddieu se ajute fratelui meu! Aceste cuvinte erá rostite cu tonu de ironia silita de durerile animei lui. — Dam'a mea! se mi ierti, sum truditu si ostenitu, voiu se grabescu se dormu.

— Binevoiesce principe! si 'i aretà usi'a, pe carea avea se intre in chili'a de durmitu. De e cu voi'a lui Ddieu, nu fii superatu principe, ci taci si sufere, si suferinti'a trebuia se-ti fia dulce; de lucra la sórtea ta numai man'a ómeniloru, nu desperá, Ddieu nu te lasa multu timpu ne-

cajitu! Acésta mengaere erá cá unu balsamu la anim'a lui Raresiu.

— Nópte buna! dîse dómn'a casei, si intrà pe alta usia, cá se se culce si ea la mediulu nоptii. —

Principele 'i facù unu complimentu, si pornì in chili'a sa. Se-mi urmezi Nitia! Si ei se asiediara in paturile destínate pentru odihn'a loru.

Vod'a adurmì cá si mortu, — din peptulu lui Nitia se mai audira inca câteva suspine chiaru si in somnu.

Dam'a buna se sculà mane-dî de demanétia, si dispuse cá se se castige o carutia cu 6 cai, si 12 sateni inarmati, cá se petréca pe Raresiu pana la Ciceu la mosî'a sa, unde cugetá a-si aflá famili'a.

Pe Raresiu 'lu desteptara dupa cum 'i erá dorinti'a, si facendu unu dejunu delibatu, se despartì de amabil'a dama.

— Primirea si ospitalitatea Dtale, dama! m'a deobligatu premultu! respunse Raresiu suindu cu Nitia in carutia.

Dam'a, dupa câtev'a fericitari pe drumu, se rentorse in Castelu. —

Sermanii pescari renturnara iéra la margine, si acì alta vigili'a ungurésca luandu-i mai strinsu la cercare, marturisira, — fara cá se scie ei, pe bine ori pe reu — cumca petrecusera pe Raresiu pana la veduv'a lui Lazaru. —

Unu secuiu, carele se vedea a fi oficieriu, erá trentitu cu cótele pe mésa, si se delectá cu golirea pocaleloru de vinu, sarì cá arsu de pe scaunu audindu de numele principelui din Moldavi'a, si scirici mai multe dela pescariu. Datorinti'a cea d'antâiu 'i parù a-i fi, cà se incunosciintiéze despre acést'a pe Mailatu, carele erá coman-

dantu peste o óste la marginea tierei, si grigea de pasulu Oituzu. —

— Fetiori! strigà pe urma secuiulu — incalecati 12 insi, si aidati dupa mine! Elu atunci 'si legà spad'a la sioldu, sucì mustetiele, si sdrancanì din pinteni.

— Elu e acum'a alu meu! continuà furiosulu. — 'Lu voiu dá pe man'a lui Mailatu, carele nu póte se-lu sufere, séu 'mi voiu resbuná insu-mi asupra lui pentru incursele si pradele, ce le facù pe pamentulu secuiloru.

— Ni-a predatu averile, ni-a resipitu orasiele, ni-a versatu sangele fratiloru si parintiloru nostri, — graì unu altu secuiu calaretiu.

— Ni-a prepaditu óstea la ap'a Bersei! se péra, strigà alu treile ostasiu.

— A adusu rusînea cea mai mare asupr'a patriei nóstre la Bistriti'a; eu 'mi voiu plantá sabi'a mea mai antâiu in anim'a lui! strigà alu patrule soldatu.

Si impintenandu-si caii, pornira cá lupii turbati, sburandu pe caii loru cei iuti, cá vulturii in aeru, pe urm'a lui Raresiu.

Abia trecura câteva óre dupa plecarea lui Raresiu, si calaretii furiosi se oprira la castelulu veduvei Lazaru.

Indesiertu 'lu pretinsera, indesiertu 'lu cautara.

Seraculu voda! cugetà dam'a buna, vediendu cum alergá husarii pe drumulu, incotro o luase Raresiu.

Tota dîu'a alergara in urm'a lui Raresiu, si numai atât'a resciura, ca a trecutu o carutia cu 6 cai prin satele acele. — Erá o dî de vinere, si sér'a.

Dorulu lui Raresiu de a-si vedé odata famili'a, 'lu indemnà cá se caletorésca si nóptea.

— Se grabimu, se ajungemu la Ciceu! strigà nencetatu catra surugiu. Acest'a plesniá cu sbiciulu si dá freu la cai, cá si candu ar maná nesce diavoli turbati. —

Sambata in rasaritulu sórelui se scoborî la o fantana, cá se se mai spele de pulbere. Din drumu se vedea cetatea Ciceului cá unu nuoru, pentru ca erá acoperita cu cétia. — In linistea afunda se audiá unu tropotu de calereti, si se facù atinte la atare perichiu.

— Dà sbiciu aspru la cai! demandà suindu-se in carutia.

Elu cautá cate o data 'ndereptu, si vediù pe calereti alergandu; dar' tocma acea distantia erá dela ei, cá pona la Ciceu. —

— Mana! cá se ne scapamu viéti'a! strigà principele, si surugiulu plesnindu, se aflá in câteva minute ca intra pe portile cetatii. —

— Inchideti portile, càci vinu inimicii! demandà Raresiu soldatiloru dela vigilia, si portile se incuiara.

Nici s'a intorsu bine chei'a ádouór'a, si husarii batura la pórta.

— Deschideti portile, in numele lui Mailatu ve provocamu! pretinsera husarii, dar' vediendu-se insielati cu planulu loru, renturnara. — Furi'a secuiloru imprastiá blastemelea cele mai infioratóre asupr'a lui Raresiu.

Principele 'si aflà famili'a in pace si sanetósa. — Delocu intrà in biserica, cá se dee multiamita lui Ddieu pentru scaparea loru. —

Preotulu insemnà dîu'a acést'a in cartea bisericei. „Sambata 20. Septembre 1538."

XI.

„Lui Petru Raresiu.“

Petru Raresiu petrecea cu famili'a in Ciceu. — Acestu omu, cu capulu totu in mana, trecù peste Carpati, cá se scape de inimici, si dedù de altii. Pe elu l'a indemnatu numai amicéti'a, ce o avea cu Ionu Zàpolya, carele 'si castigà titulu de rege prin impacatiunea cu Ferdinandu I. la Urbea mare.

Alianti'a intra Raresiu si Zapolya cu Radulu din Romani'a 'i dedù mai mare curagiu se vina la Ciceu; si tramiterea lui Mailatu la pasulu Oituzu facea pe Raresiu se créda de adeverulu aliantiei; dar' Zapolya mai cu séma o facù acést'a, pentru ca se temea ca Sulimanu intra in Ardélu.

Sulimanu intielegendu de inarmarea lui Zapolya, precum si de impacatiunea lui cu Ferdinandu I., erá fórte maniosu, si pretinse respunsu dela Zapolya. — Acest'a tramise atunci daruri Sultanului, escusandu-se ca s'a inarmatu in contr'a lui Raresiu, carele fugì in Ardélu, cá

se nu incerce cumva ceva de aici pentru recastigarea tronului. —

Acestu suspiciu asupr'a lui Raresiu si intrigele lui Stefanu din Moldavi'a facura pe Sulimanu, cá se céra pe Raresiu dela Zapolya, pentru cá se 'si resbune asupr'a lui. —

Raresiu inticlegendu tóte aceste, 'si inarmà Ciceulu si se puse cu unu presiediu micu militariu in stare de defensiune. Abiá erá vre o cátiva moldoveni, carii venira mai tardiu intru aperarea personala a lui Raresiu, si nesce cetatieni. —

Zapolya seuitase de tóta amicéti'a cu Raresiu, si voiá se-lu prinda, si se-lu tramita la Tiarigradu; vediendu inse neputinti'a, tramise pe Giorgiu Martinuzi, ca se-lu impresure in Ciceu, se bata cetatea, si se-lu prinda, — pentru cá se castige favorea Sultanului. —

— Asia Raresiu! 'i dîse Elena; — pana ai norocu, ai si amici; cum te lasa sórtea, te lasa si ei!

— Abia trecura câteva septemani, de candu sum acì — respunseRaresiu,—si altu nuoru greu asupr'a capului meu.—

— Fa bine, si astépta reu — continuà princes'a; acést'a e plat'a lumei. Ionu Regele nu-si aduce aminte de invingerile, ce le-ai purtatu asupr'a nobililoru, inimiciloru lui la ap'a Bersei, si de debelarea Bistritieniloru. De nu ai fi meritatu, nu ti-ar fi intaritu si elu posesiunea Ciceului, din care acum vre se te scóta cá pe inimicu. — Frumosu!

— Candva 'mi multiemiá — observà principele — pentru ca am batutu armat'a lui Ferdinandu I. la Feldiór'a

sub ducii Mailatu si Turcu, si astadi, astadi vre chiaru se-si resbune pentru facerea de bine. — Inca si elu o póte patî, adi mie, mane lui, se mengaiá Raresiu.

Ciceulu erá impresuratu de tóte partile cu óstea lui Martinuzi. —

Doi moldoveni agungendu la pórt'a cetatii, pretinsera, se li-o deschid'a. Avemu cu Petru Raresiu se vorbimu! dîsera ei, sî dupa ce se incunosciintià principelui, moldovenii intrara. —

Unu grecu si unu arménu veniá cá se aduca faima din Moldavi'a, pentru cá se mai nutrésca speranti'a lui Raresiu pe câteva óre; dar' propusulu loru numai mitropolitulu si parcalabulu din Suceav'a 'lu sciá.

Ajungendu in castelulu principelui, li se iertà cá se intre. Aci mai petrecea nesce oficieri moldoveni din credintiosii lui Raresiu. Armatur'a la breulu acestor'a insufiá respectu óspetiloru noui.

Ei povestira noutatile din Moldavi'a, fara cá se adauge ce va mai multu decâtu Nitia in castelulu veduvei Lazaru. Principele nu putea se aiba nici unu suspiciu asupr'a loru pentru ca miluindu-i adeseori acasa, credea ca venirea loru, e o adeverata aderintia, si cá se o remunereze, scóse câti-va galbeni, cá se-li platésca caletori'a, si facù dispositiuni, cá se fia óspeti de curte pana remanu in Ciceu.

Acést'a dispositiune erá pre binevenita pentru óspeti.

Nitia, servulu credintiosu alu lui Rarasiu, cá si romanu, nu putea se sufere nici decum pe greci si armeni;

dar' altumintre istetiu, si de totu curiosu, se ocupá a cautá in straitiele óspetiloru noui, pana ce acesti'a se marturisiá la Raresiu. —

Ah! tradatoria si lasîsate, asasinu spurcatu! strigà Nitia scotiendu unu cutîtu lungu si ascutitu din straiti'a grecului, — si intorcendu-lu in mana cetì pe elu inscriptiunea: „Lui Petru Raresiu."

Atat'a erá destulu, cá se aduca pe óspeti in suspiciu si se-i prinda. Elu grabì, cá se arete cutîtulu lui Petru Raresiu, — si tocm'a candu erá se deschida usi'a, unde renturnara óspetii la straitiele loru, 'i intimpinà, si tacendu intrà la principele.

— Dómne! acestia suntu ucigatori, tramisi se-ti iee viéti'a! dîse Nitia, si aretà cutîtulu.

O suprindere nespusa pe toti. — Elen'a ingalfedî, si perdù graiulu, pruncii incepura a plange; ìéra ostasii moldoveni scósera sabiele.

Raresiu cetì inscriptiunea, sî zimbì, — dar' surisulu lui erá o ironia durerósa. Acest'a e destinatu se intre in anim'a mea! graì Raresiu, si facù o fétia trista. —

— Tu n'ai locu pe féti'a pamentului de inimici! respunse Elen'a.

Ostasii moldoveni strigara lui Nitia: Du-ne se damu de perfidi! —

Nitia plecà, si toti se luara dupa elu cu sabiele scóse si tunara in chili'a destinata pentru grecu si arménu.

Ei nu erá mai multu ací, dar' nici straitiele loru; ei fugira, — si spre norocului loru scapara chiaru si pe

port'a cetatii, deórece vigili'a 'i lasà afara, sciindu ca cu invointi'a principelui putura intrá in cetate.

De pe murii cetatii se vedea ei pana mersera in castrele lui Georgiu Martinuzi, carele cu de buna sém'a i-a fi primitu bine.

In acestu modu Raresiu mai scapà odata de mórte!

Martinuzi batea adeseori cetatea Ciceului. Presidiulu militariu alu lui Raresiu erá de totu micu, insc curagiulu ómeniloru sei a pututu se insufle respectu ori cui dintre inimici. —

Aprope la patru luni respinge Reresiu díu'a si nóptea ataculu si asaltulu taberei impresuratóre; elu erá nencetatu in fruntea credintiosiloru sei si pe murii cetatii, cá se diréga adi, ce s'a stricatu ieri.

Insc militarii lui se rarira, munitiunele erá putiene, bucate abia inca pre vre câteva díle.

Nesce parlamentari din ambe partile erá nuntii pentru negotiatiuni cá se se predea cetatea. — Iniciativ'a erà binevenita pentru Raresiu, si elu 'si asternuse conditiunile sale. — Dupa mai multe tocmele Raresiu capitulà sub conditiune, cá se remana Ciceulu inca in posesiunea sa, si se póta traì aci in pace cu famili'a sa.

Conditiunele se aretara si regelui Ionu Zapolya, carele le subscrise; iera Raresiu a predatu Ciceulu.

Zapolya s'a tienutu de intielesulu subscrierei sale; dar' Stefanu Mailatu si magiarii in multe moduri incepura a superá pe Raresiu. Intrigele cele mai spurcate

se tiesea nencetatu, si elu cu famili'a sa erá totu amanuntiatu de mórte.

Raresiu s'a invetiatu a suferi, — a suferitu cá si candu i-ar fi fostu anim'a de feru; mengaierea lui catra familia avea acea putere fermecatóre, ca nu desperá, ci cu increderea in puterea dumnedieésca asteptá inca dîle bune.

Mailatu esplicá conditiunile asia, ca Raresiu nu póte se iesa din cetate, si pentru acést'a 'lu tienea de prinsu; pentru ca se temea, cá nu cumva Raresiu se mai ajunga la putere. — Si nici se superá Raresiu mai tare decâtu pe Mailatu; si anim'a lui erá inversiunata de o resbunare cruda asupr'a acestuia. —

XII.

Scrisórea Elenei.

Trecură trei luni, si Raresiu cu famili'a sa se aflá totu in Ciceu, o cetate intra Bistriti'a, si Moldavi'a. —

Elu nu putea se spuna necasurile sale altui'a, decâtu Elenei, muierei dulci si amabile; si acést'a nu avea altu mengaitoriu, decâtu pe barbatulu seu.

— Se ne intórcemu cu umilinti'a catra Sultanulu! graì Elen'a cu lacremi pe ochi. — Adeseori fura paganii mai buni decâtu crestinii; turculu acea insusîre buna are, ca déca te umilesci, te rogi de elu, 'ti dà tóte ce are; ah! turcii suntu buni la anima, déca-i castigí de amici. — Vedi amicéti'a cu Zapolya si crestinii câtu e de perfida; de ar fi Raresiu iéra in capulu armatei, si s'ar mai teme de elu, atunci acesti perfidi, iéra i-aru fi amici! se ne intórcemu catra Sultanulu cu umilintia. . . . .

— Sultanulu vre se ni pérda viéti'a; — intrerupse Raresiu cu unu tonu aspru. —

— S'a schimbatu lumea si in Moldavi'a, — Sultanulu a pusu domnu, si mani'a lui nu póte se fia eterna. Se ne intorcomu catra mil'a lui!

— Eu nu potu se me umilescu, se me rogu de unu inimicu, pe care nu l'am vatematu; ha, ha, ha, acést'a nu o póte face Ráresiu.

— Iér' Elena ta, si famili'a ta nu mai póte suferi atâta pe pamentu strainu, intra animela aceste selbatice!! —

— Si credi tu, ca vei se ajungi canduva in Moldavi'a? si credi tu, ca Sultanulu te va redicá pe tronulu ei? câci, séu domnu in Moldavi'a, séu esilatu cá si adi!

— De chiaru nu vomu ajunge la tronulu Moldaviei; dar' de ne vomu rugá de elu, se fimu siguri, ca nu ne vá persecutá; mai bine se fii in servitiulu Sultanului in Tiarigradu, decâtu cá in esilu intra magiarii acesti neimpacati. —

— Raresiu nu, nu póte se se róge pentru mila! Elu sufere, sufletulu lui e înca tare!

— Me voiu rugá eu, in numele familiei; lacremele unei femei, unei princese nefericite, unei mame voru immoiá anim'a imperatului!

— Tu fâ, dar' eu nu! dise Raresiu, si 'si lasà capulu ostenitu de atate cugete pe man'a-í tremuranda, ce si-o razimá de mésa. —

— Trebuia se ne scapamu de aici; nu vedi ca si facendu pace, nu ai libertate; inca multi domnitori despoiati de tronu avura asilu iéra numai la imperatulu.

Princes'a luandu pén'a, incepù a scrie:

„Maiestate! imperatu turcescu! Petru Raresiu, barbatulu meu, domnul celu nefericitu alu Moldaviei, a legatu la Bud'a prin logofetulu Tuotu unu contractu cu Maiestatea ta imperatulu celu mai puternicu alu pamentului, — — si barbatulu meu nu a vatematu contractulu santu. Ti-a datu Moldavi'a sub protectiune inse numai elu si tronulu lui a cadiutu din mil'a imperatésca. — Maiestatea ta te-ai deobligatu, cumca nu vei depune pe domnulu alesu alu Moldaviei, si chiaru barbatulu meu, cu carele ai subscrisu contractulu, fù despusu prin Maiestatea ta! Barbatulu meu — dupa contractu — a tramisu Innaltei Pórte otomane pe totu anulu in domnirea sa câte 4000. de galbeni, 40. de cai, si 24. de falconi, si chiaru Raresiu, carele de atâteori a batutu pe inimicii imperatului turcescu, fù depusu prin intrigele boieriloru si ale lui Stefanu, pe carele 'lu redicasi pe tronu. —

Indura-te la lacremele si plangerile princesei Moldaviei, muierei lui Raresiu, la nefericirea prunciloru loru, càci toti ni aplecamu capulu sub sabi'a imperatésca, si de suntemu de vina, se ne perdi; iéra de nu, se ne redici la grati'a preinnalta. —

Ddiculu lui Mahumedu se imblandiésca anim'a imperatului cea maniósa fara dreptate, cá se ne faca partasi de mil'a sa cea mare; si tramite carte lui Ionu Zapolya, cá se ne elibere din Ciceu, si se venimu la Tiarigradu, inchinandune si cadiendu cu umilintia la piciórile Maiestatii tale.

Indura-te imperate la lacremele nenorocitiloru. Elen'a, princes'a Moldaviei."

— Acì e cartea! dîse princes'a, si cetindu-o a sigilat'o. — Ai grige acum, cá se ajunga in man'a Sultanului!

Raresiu o primì, si stá uimitu cu ea in mana.

Magiarii desarmandu pe Raresiu, nu lásá nici o ocasiune cá se nu-lu supere. Nimenui se iertà a intrá si iesî din cetate fara scirea vigiliei magiare, pentru ca acést'a erá voi'a lui Mailatu, cá nu cumva Petru prin atari masînatiuni se se inarmeze. Cu atat'a mai greu erá cá curtisanii lui Raresiu se póte intrá si iésî dupa placere.

— Nitia! strigà Raresiu, si se aretà omulu celu mai de credintia alu lui.

— Dómne! dispune ce vrei cu mine!

— Se mergi la Tiarigradu, si scrisorea acest'a se o dai in man'a imperatului.

— Dómne! me ducu ore unde vrei!

— Remunerarea ta va fi mare, de vá avé resultatu bunu. — Cá nu cumva vigili'a dela pórta se afle scrisórea la tine, iesi din cetate fara de ea; si in nópte vei vení sub murulu cetatii catra curtea mea, si cu la semnulu teu 'ti voiu aruncá-o legata de atia. —

— Asiá va fi Mari'a ta! candu bucinulu de nópte a vigiliei va resuná, eu voiu fi deja sub muru.

— Spesele caletoriei suntu aci! si principele 'i inmanuà o punga cu galbeni; — iéra Nitia iesindu, se gatì de cale.

— Sermane Raresiu! cugetà in sine; — ai ajunsu principe de teatru! ha! ha! frumósa lume!

— Acestu modu e celu mai practicabilu, — intrerupse Elen'a cugetele barbatului seu. — Eu speru multu dela Sultanulu, visulu meu se va implini. — Sabi'a turtita, ce ti-a redicat'o unu ostasiu necunoscutu — adu-ti aminte Raresiu! — inca póte fi Sultanulu. Unu Raresiu inca nu póte fi asia de nenorocitu, cá se nu-si mai póta resbuná asupr'a acestoru misiei!

— Visulu teu, Elena! e desiertu, nu mi-lu mai aduce aminte, cá se nu me superi; se avemu odata libertate deplina si viétia sigura, si Raresiu inca e multiamitu. De Ddieu inse 'i vá implini speranti'a: atunci, atunci elu se fia cu mila catra Mailatu si acesti magiari impenati, catra Petrasca si sotii lui.

O tacere profunda si cugetari seriόse intrerupsera discursulu si simtiulu de resbunare alu principelui.

Si de Barbovschi nu mai audîmu nemic'a, — nu vine nime se ne spuna despre elu! dîse Rucsandr'a trista, si pe féti'a ei se vedea o patima, carea maltratá si anim'a ei. — Ea se luptá cu doue necasuri mari: cu sórtea parintiloru, si amórea ei sincera.

— Barbovschi inca póte fi unulu din cei perfidi, — observà Elen'a. Póte ca erá mai bine se remanemu acasa, si déca ne-a indemnatu elu cu Grozea se plecamu, se ne tramita barem faima despre sperantiele lui pentru recastigarea tronului nostru...

— Atunci nici in camésí'a mea nu m' asiu increde, de m' asiu indoí in caracterulu hatmanului meu, — respunse principelĕ. L' am cunoscutu de sinceru. —

Acestu asertu alu tatalui erá documentu autenticu si pentru amórea fetei. Nici ea nu mai avea dara indoiéla despre adeverulu vorbeloru lui Barbovschi. —

Multi suntu credrintiosi, pana esti domnitoriu, pe urma nici se uita pe tine.

Nu! hatmanulu are interesu catra famili'a mea; credinti'a lui va fi remunerata cu man'a Rucsandrei.

— Ah! si eu sum dara promisa lui?

— De vomu fi inca norocosi in viétia.

— Eu sum fericita! graì fét'a, si sarutà pe tat'a ei celu superatu.

Sórele apuse si se facù nópte. Erá aprópe cá se se auda bucinulu resunandu in cetate. — Rarcsiu se suì pe murulu cetatii, si asteptá semnulu, cumca Nitia se tiene de cuventu. —

Bucinulu resunà, si Nitia se aretà.

— Dómne! acì sumu! — si scaparandu cu cremene, se vediù unde stá.

Principele 'i lasá epistól'a pe atia in josu. — Pazesce-o bine! 'lu admonià domnulu seu. Remani sanctosu!

Nitia luà scrisórea si perì in intunereculu noptii.

— Saraca anima buna, si servu credintiosu! cugetà Raresiu, renturnendu in castelu. — Peste putiene te-am pusu, dar' peste multe te voiu pune. —

Dupa catev'a dîle ajunse unu negutiatoriu la Ciceu in calea sa catra Vien'a. Elu venindu din Suceava, doriá cá se mai véda pe Raresiu. Nu avea se-i spuna altele, decâtu ca Stefanu s'a facutu unu tiranu si ucide pe multi dintra boieri; iéra poporulu pomenesce adeseori pe Raresiu.

Faim'a de ucidere mai tare surprinse pe Rucsandr'a.

-- Si ce face Barbovschi, hatmanulu tatalui meu? intrebà fet'a cu curiositate. —

— Barbovschi? elu e mortu!

— E mortu! eschiamà Rucsandr'a, si cadiù pe bratiulu mamei sale.

— Elu s'a aflatu odata — continuà negutiatoriulu — innecatu in ap'a Suceavei. — O mâna necunoscuta l'a ucisu pentru aplecarea lui catra Raresiu, si l'a aruncatu in apa!

Seraculu hatmanu! dîse Elen'a superata. Si eu-lu suspitiunamu de a puté fi perfidu. — Raresiu! ai perdutu dara pe celu mai credintiosu alu teu!

Principele tacca, si 'si nedusiá durerea, perdiendu multu din sperantiele sale. —

Rucsandr'a avea necasulu mai mare, — ea perdù pe amantele seu, si dupa marturisirea tatalui ei, pe viitoriulu seu barbatu. Nici unu necasu n' à pututu se-i sece asia puterea, se-i usce tineréti'a, se-i rapésca frumséti'a, cá acést'a faima infioratóre.

— Se sciu cine l'a ucisu — dîse amant'a, — eu singura asiu bagá pumnariulu meu in anim'a lui!
